

МОВИ НАРОДІВ АЗІЇ, АФРИКИ, АБОРИГЕННИХ НАРОДІВ АМЕРИКИ ТА АВСТРАЛІЇ

УДК 811.531'373.613

DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.1-3/25>

Семеряко О. В.

Київський національний лінгвістичний університет

ВИРАЖЕННЯ КОРЕЙСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ У СТІЙКИХ ПОРІВНЯННЯХ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено виявленню національно-культурної специфіки корейських стійких порівнянь, що описують негативні риси характеру і поведінки людини. Згідно з нашими спостереженнями саме в цій тематичній групі стійких порівнянь найбільш яскраво проявляється національно-культурна своєрідність та характерні риси фразеологічної картини світу народу. У статті надано характеристику специфічних стійких порівнянь (СП) як особливого типу фразеологічних одиниць корейської мови. Вона виражена як в універсальній для багатьох мов структурі, так і в підкресленій образності, наочності внутрішньої форми компаративних зворотів. Звідси – своєрідний додатковий сенс і підвищена експресивність сталих порівнянь.

Фразеологічна картина світу є «наївною» картиною світу, оскільки відображає знання про світ на рівні буденної свідомості. Ситуації, закріплені в стійких порівняннях, стають стереотипами поведінки людини, зумовленими національним світобаченням. Ядро цієї картини світу складають одиниці більш давнього походження, найчастіше з утраченою, розмитою (фразеологічні зрощення) або прозорою (фразеологічні єдності) внутрішньою формою. Можна сказати, що фразеологічна картина світу – найстабільніша частина мовної картини світу, оскільки вона поповнюється в процесі розвитку суспільства незначним чином, і процес утворення фразеологічних одиниць є досить тривалим. СП органічно входять до загальної фразеологічної системи корейської мови та разом із тим зберігають свою власну образну і функціональну специфіку, що наділяє їх особливою роллю в палітрі загальної мовної картини світу.

Аналіз сталих порівнянь корейської мови дозволив нам дійти висновку, що вони становлять один із найчисленніших розрядів фразеологічних одиниць з однотипними структурно-семантичними властивостями: їхня компаративна семантика знаходить явну формальну вираженість – об'єкт порівняння вводиться за допомогою порівняльних часток 처럼, 같 (이) та 듯 (이).

Результати дослідження дозволяють виявити особливості стійких порівнянь корейської мови, тим самим описати емоції, менталітет і культуру корейського народу. Хоча ідіоматичні вирази корейської мови є предметом дослідження багатьох мовознавців, стійкі порівняння, зокрема з боку їхнього емоційно-оцінного значення, дотепер не були об'єктом лінгвістичного аналізу. Таким чином, тема є актуальною і має як теоретичну, так і практичну значимість.

Ключові слова: корейська мова, мовна картина світу, національно-культурна специфіка, стійке порівняння, фразеологічна картина світу.

Постановка проблеми. Фразеологія мови є унікальним фрагментом мовної картини світу та містить у собі специфічні риси сприйняття і відображення навколишньої дійсності, властиві конкретному народу. Фразеологічні одиниці відображають у своїй семантиці тривалий процес розвитку культури народу, фіксують і передають від покоління до покоління культурні та етичні установки. Стійкі порівняння (далі – СП) давно стали

об'єктом фразеологічних досліджень і лексикографічного опису. Включення їх до однієї з найбільш динамічних структурно-семантичних частин загальної фразеологічної системи виправдано власне природою порівняння. Воно є не просто способом найменування навколишньої дійсності, а й вельми яскравим засобом її оцінки [6]. Порівняння експресивно, наочно, образно характеризує людину, явища природи, повсякденні ситуації.

Саме образність і яскравість дозволяють віддати перевагу лаконічному і точному порівнянню замість розлогого опису.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення національно-культурної специфіки фразеологічних одиниць досі залишається одним з актуальних напрямів сучасних лінгвістичних досліджень, зокрема в роботах Є. М. Верещагіна, В. Г. Костомарова, В. А. Маслової, І. А. Стерніна, В. М. Теллі, С. Г. Тер-Мінасової, Т. О. Туліної, Л. Б. Воробйової, О. С. Альшина та ін. Слід зазначити, що в країнах пострадянського простору не так багато робіт, пов'язаних з дослідженням корейської фразеології. Можна виділити такі дисертації: «Структурно-семантичні особливості фразеологізмів корейської мови» (Жетпісов С. Н., 1987), «Функціонально-параметричний опис фразеологічних одиниць (на матеріалі фразеологізмів російської та корейської мов)» (Пак Сон Гу, 1996), «Внутрішня форма соматичних фразеологічних одиниць російської мови (в зіставленні з фразеологічними одиницями корейської мови)» (Чой Юн Хі, 2001), «Гендерні стереотипи в пареміях корейської і російської мов» (Кім А.С., 2010); також написано низку статей. Оскільки дані, отримані в результаті подібних досліджень, дозволяють робити висновки про національний характер, систему моральних і етичних цінностей носіїв різних мов, це важливо для ознайомлення з традиціями, звичаями, моделями поведінки представників певної культури, та для розуміння законів, що в ній функціонують. Ці знання є важливою умовою забезпечення адекватної комунікації представників різних культур.

Постановка завдання. Метою статті є виявити національно-культурну специфіку корейських сталих порівнянь, що описують негативні риси характеру і поведінки людини, оскільки, за нашими спостереженнями, в цій тематичній групі СП найбільш яскраво проявляється національно-культурна своєрідність мовної картини світу корейців. Матеріалом для статті послужили корейські фразеологічні одиниці, зафіксовані в таких словниках: 박 영준, 최경봉 «관용어 사전», 이기문 «속담 사전», 김선정 «살아있는 한국어 관용어». Слід зазначити, що корейські лінгвісти включають стали порівняння до складу загальних фразеологічних словників, окремого словника СП корейської мови наразі не укладено, також не існує українсько-корейського і корейсько-українського словників сталих порівнянь.

Виклад основного матеріалу. Серед різноманіття фразеологічних засобів мови виділяють

стійкі порівняння, що є найбільш маркованими з точки зору прояву національно-культурної специфіки одиницями фразеологічної системи [4, с. 5]. У статті під стійкими порівняннями ми розуміємо «відтворювані одиниці мови, що володіють яскравим національним забарвленням та які можуть бути розкладені на значущі елементи, компоненти яких характеризуються компаративними взаємовідносинами, що визначають цілісне компаративно-образне значення» [5].

Стале порівняння в його експліцитній формі – це багатокомпонентне утворення, що відбиває логічну формулу порівняння «А – С – як В», де «А» – суб'єкт порівняння, «В» – об'єкт (образ) порівняння, «як» – модус (показник) порівняння і «С» – підстава (ознака) порівняння [2]. В українських СП у ролі показника порівняння найчастіше виступає порівняльний сполучник *як* або його синоніми *ніби, наче, мов* тощо. У корейській мові аналогічну функцію виконують взаємозамінні порівняльні частки *처럼, 같 (이)*, а також порівняльна частка *듯 (이)*: 강 태공이 세월 낚듯 하다 – «повільний, як черепаха» (досл.: немов Канг Тхе Конг сьогодні ловить рибу), 소 귀에 경 읽듯이 – «мов горохом об стіну» (досл.: мов читати буддійські сутри корові), 사돈 네 쉰 떡 보듯 – «Робить, як мокре горить» (досл.: немов дивитися на скислий рисовий хлібець сватів, тобто неохоче) [8].

Основою дослідження фразеологічних одиниць взагалі та СП зокрема є вивчення їхньої семантики, яке мусить доповнюватись історико-культурним коментарем, етимологічним аналізом, стилістичними позначками (просторічне, книжкове і т.д.), зазначенням на можливу ситуацію вживання порівняння, можливою гендерну віднесеність та ін.

З урахуванням цих параметрів ми зосередились на розгляді корейських СП, що описують негативні риси характеру людини (такі як бездушність, балакучість, марність, запальність, войовничість, злість, жадібність, боягузтво, впертість, хитрість та ін.) та її поведінку, тобто СП із загальним семантичним наповненням «поводити себе неналежним чином». До них ми відносимо такі стали порівняння: 가랑잎에 불 붙듯 – «Зле, як зінське щеня» (досл.: загорятись, як сухе листя), 간에 붙었다 쓸개에 붙었다 하는 사람 처럼 – «Бережись піддесливого, як потайного собаки» (досл.: немов людина, яка клеїться то до печінки, то до жовчного міхура), 강 건너 불 보듯 – «моя хата скраю» (досл.: немов дивитися на пожежу з протилежного берега річки), 강태공이 세월 낚듯 한다 – «повільний, як черепаха» (досл.: немов Канг Тхе Конг сьогодні ловить рибу), 개 고양이 보듯 –

«дивиться, як собака на кішку», 개구리 돌다리 건너듯 – «повільно і незграбно» (досл.: немов жаба, яка перелазить через кам'яний міст), 걸레 물은 것 처럼 – «брудний, мов чорт» (досл.: немов вода після ганчірки, якою мили підлогу), 고양이가 세수 하듯 – «робити абияк; створювати видимість якоїсь діяльності» (досл.: як кішка вмивається), 고양이가 쥐 생각 하듯 – «любить, як вовк поросся» (досл.: піклується як кішка про мишей), 다람쥐 쳇바퀴 돌듯 – «крутиться, бігати як білка в колесі», 변덕이 죽끓듯하다 – «непостійний» (як кипляча рисова каша), 사돈네 선 떡 보듯 – «Робить, як мокре горить» (досл.: немов дивитись на скислий рисовий хлібець сватів, тобто неохоче), 소귀에 경읽듯이 – «мов горохом об стіну» (досл.: мов читати буддійські сутри корові), 소 닭 보듯 – «не зважати, не звертати уваги» (досл.: дивитись, немов корова на курку), 짐승 같은 – «мов худоба» [9].

Аналіз зазначених СП показує, що до їхнього складу може входити або гіпероним *поводиться* (як...), або дієслово, що має значення (пряме або метафоричне) того чи іншого варіанту поведінки людини щодо іншої людини (лятись, просити, крутитись, повзати), або дієслово, яке позначає соматичну дію (сидіти, позіхати), або прикметник, який називає якість характеру людини (хитрий, упертий, скупий). Ці дієслова і прикметники піддаються перекладу на інші мови і не вимагають додаткового коментування, тобто на цьому рівні аналізу слів, що входять до складу сталого порівняння, не можна виявити національно-культурну специфіку СП. Однак це не стосується інших компонентів структури порівняння – об'єкта порівняння та ознаки порівняння.

Об'єктом порівняння можуть служити як предмети або явища, відомі і зрозумілі в усьому світі, назви яких перекладаються на різні мови, не мають яскраво виражених конотацій у мові, так і ті, національно-культурна специфіка яких очевидна [2]. Наприклад, СП *крутиться, як дзига* має бути зрозуміле для людини, незалежно від її національності (дзига та її властивості відомі в усьому світі), а СП *Мне язиком, неначе баба лемішку в макітрі тре* вимагає знань про українську кухню, посуд та процес приготування.

Підставою порівнянь також може бути як загальновідома властивість якогось об'єкта, так і та, що присвоюється йому в рамках однієї культури, тоді як інші культури не бачать причин уподібнення, тобто загальних властивостей або якостей у двох об'єктів для самої можливості їх порівняння, в результаті чого, як зазначає Т. О. Туліна, нерозуміння підстави порівняння

часто призводить до непорозумінь загального сенсу порівняння [6, с. 51–62].

Традиційно багато з таких якостей привласнюють тваринам і міфологічним істотам, з якими порівнюють людей, коли виникає потреба охарактеризувати їхні негативні риси. Однак набір цих якостей і їх співвіднесеність із конкретними тваринами або міфологічними істотами в різних культурах відрізняються, хоча більшість тварин, особливо домашніх, відомі в усіх країнах. Взаємна нелюбов кішок і собак відома у всьому світі, тому ні для носіїв української, ні корейської мов не буде складно зрозуміти українське СП *живуть як кіт із собакою* та корейське *개 고양이 보듯* – «дивиться, як собака на кішку». З іншого боку, корейський ідіоматичний вислів *견원 지간* (досл.: немов собака з мавпою), яке є запозиченим з китайської мови, вимагає коментаря, оскільки українцеві не зовсім зрозуміло, які відносини в цих тварин. В азійській культурі собака є символом справедливості, чесності, вірності, позаяк мавпа – хитрості, корисливості, марнославства, що пояснює їхню взаємну нелюбов, неприйняття [1, с. 7].

Вимагає пояснення об'єкта і підстави порівняння корейське СП *사돈네 선 떡 보듯* – «робить, як мокре горить» (досл.: немов дивитись на скислий рисовий хлібець сватів). Приготовані на пару рисові хлібці є ласощами, поки вони теплі, після чого їхні смакові якості різко погіршуються і вони перестають бути придатними до вживання. Дивитися на кислі рисові хлібці – означає ставитися байдуже, робити щось неохоче [8, с. 39].

Крім труднощів сприйняття об'єкта і підстави порівняння, також є труднощі, пов'язані з існуванням так званих лакун, тобто відсутність слів або фразеологізмів для позначення того чи іншого поняття чи ситуації [3]. В українській мові є ціла низка СП, що описують настирливу, набридливу поведінку людини (прилип, як смола до чобота; прилип, як п'яний до тину; пристав, як муха до меду; прип'явся, як реп'ях до кожуха; пристав, як пан за подушне; пристав, як циган до точила), тоді як у корейській мові нам не вдалося зафіксувати жодного СП з подібною семантикою. Для опису стану, почуттів людини, що зазнає на собі настирливої поведінки іншої особи, носії корейської мови використовують лише вираз *진절머리나다* (набриднути, осточортіти).

Дослідження показало, що проаналізовані СП можна розділити на 3 групи.

1. СП, що мають еквіваленти в корейській та інших мовах. Це найменш численна група СП за результатами аналізу. Так, якщо про людей, котрі постійно

сваряться, прийнято говорити, що вони живуть як кіт із собакою; поводяться, як павуки в банці; гризуться, як собаки; вовком дивляться, то в корейській мові для характеристики поганих міжособистісних відносин існує лише одне СП, практично еквівалентне українському *живуть як кіт із собакою* – 개 고양이 보듯 (досл.: дивиться, як собака на кішку). Інші українські СП цієї семантики, перераховані вище, можна розглядати лише як семантичні аналоги.

СП із загальним семантичним значенням «поводитись негідно» – *поводитись, як худоба* і *поводитись, як баба* також мають еквіваленти в корейській мові: 짐승 같은 (як худоба, як тварина) і 기집애 같은 (як дівка, як баба). Порівняння *поводитись, як баба* і 기집애 같은 в обох мовах служать для негативної характеристики осіб виключно чоловічої статі й мають дуже грубе емоційно-оцінне забарвлення [9].

2. СП, що мають семантичні аналоги в корейській та інших мовах. До цієї групи належать СП, які називають аналогічні ситуації або дають характеристики одним і тим же рисам характеру і поведінки людини, тобто фактично є семантичними аналогами, але не еквівалентами, адже за об'єкт порівняння вибрані різні об'єкти. Наприклад, про боягузливу людину ми часто говоримо *боягузливий, як заць*. У корейській мові тотожним за семантикою виразом є 새 가슴 (досл.: груди (душа) птиці), оскільки корейці не вважають зайця найбільш полохливою твариною.

Про дуже хитру людину прийнято говорити, що вона хитра, як лисиця або підступна, мов змія. У Кореї про таку людину скажуть 고양이 쥐 생각 하듯 (досл.: піклується, як кішка про мишей), тобто для корейців втіленням хитрості є кішка [9].

СП *впертий, як осел, впертий, як баран* характеризують вперту і дурну людину, яка безглуздо на чомусь наполягає. Носії корейської мови, описуючи цю рису характеру, часто використовують вислів 황소 고집 (досл.: впертість, як у вола). Відповідно, тварини, які ми сприймаємо як уперті, такими корейцям не здаються.

СП корейської мови 소 귀에 경 읽듯 이 (досл.: немов читати буддійські сутри корові) характеризує марні зусилля, які не принесуть користі чи не будуть оцінені. Його, на наш погляд, можна розглядати як аналог українського *мов горохом об стіну* [9].

Українському СП *позіхати, як бегемот* у корейській мові відповідає вираз 입에 파리 틀어가겠다 (досл.: немов муха залетить у рот), що використовується для опису людини, яка відверто позіхає або сидить з відкритим ротом.

Корейські СП 간에 붙었다 쓸개에 붙었다 하는 사람처럼 (досл.: немов людина, яка клеїлась то до печінки, то до жовчного міхура) та 변덕이 죽끓듯하다 (досл.: мов кипляча рисова каша) описують поведінку непостійної, безпринципної людини, яка часто змінює свої погляди, думки.

Стале порівняння 가랑잎에 불 붙듯 (досл.: загорятись, як сухе листя) характеризує людину з неврівноваженим, запальним характером і засноване на властивості сухого листя швидко займатись. Цей вислів можна розглядати як аналог українських СП *спалахувати, як сірник, займатись, як порох*, всі вони є зрозумілими незалежно від національності. Якщо хтось ставиться до іншого байдуже, зневажливо, можна сказати, що хтось дивиться на когось, як на порожнє місце. Носії корейської мови говорять 강 건너 불 보듯 (досл.: немов дивитися на пожежу з протилежного берега річки), 소 닭 보듯 (досл.: дивиться, немов корова на курку) або 사돈네 흰 떡 보듯 (досл.: немов дивитись на скислий рисовий хлібець сватів). В останньому СП відбилися прийняті в Кореї норми поведінки, коли після весілля батьки чоловіка та дружини практично не спілкуються [8].

Корейське СП 강태공이 세월 낚듯 한다 (досл.: немов Канг Тхе Конг ловить рибу сьогодні) використовується для характеристики людини, яка працює дуже повільно. Канг Тхе Конг – легендарний китайський рибак, який жив дуже давно і знаменитий тим, що все життя провів, займаючись риболовлюю та чекаючи, коли на гачок його вудки потрапить риба. Це СП відповідає українському *працює, як мокре горить*.

3. СП корейської мови, що не мають еквівалентів або семантичних аналогів. Вони становлять найбільш численну групу. У цю групу входить, зокрема, стале порівняння 걸레 물은 것 처럼, яке буквально означає «немов вода після ганчірки, якоюмили підлогу» і доволі різко засуджує грубу, нецензурну мову людини. Не мають семантичних аналогів такі корейські СП: 개구리 돌다리 건너듯 (досл.: немов жаба, яка перебирається через кам'яний міст) і 고양이 세수 하듯 (досл.: наче кіт вмивається) – так говорять про того, хто неакуратно, незграбно виконує якусь роботу.

Саме третя група СП є найцікавішою і найскладнішою для вивчення в процесі оволодіння іноземною мовою і проникнення в національну культуру та мовну картину світу.

Крім того, нами було виявлено СП, яке умовно можна віднести до «помилкових друзів перекладача»: корейське стале порівняння 다람쥐 쳃바퀴 돌듯 (досл.: крутитися, бігати, як білка в колесі) харак-

теризує людину, яка живе нецікаво, одноманітно, коли кожен її день схожий на попередній, причому ця людина практично змиралась із цим. В українській мові СП *крутиться, як білка в колесі* має інше значення: «бути в постійних клопотах, багато працювати, проявляючи ініціативу, виявляючи вміння виплутуватись зі скрутних ситуацій» [3, с. 236].

Висновки і пропозиції. Результати проведеного дослідження підтверджують висновки про те, що вибір об'єктів і підстав порівняння залежить від побутово-культурного досвіду членів певного мовного колективу, внаслідок чого уявлення про носіїв тієї чи іншої риси в різних мовах найчастіше не збігаються.

Таким чином, стійкі порівняння корейської мови є однією з форм репрезентації мовної картини світу, ціннісним критерієм якої є людина: її вчинки, почуття, стан, потреби й інтереси, лек-

сичне позначення яких використовують як компоненти порівняльного звороту. Стійкі порівняння об'єднані в систему, всередині якої на лексико-фразеологічному рівні представлені відносини синонімії, антонімії, варіантності; на граматичному рівні найбільш продуктивними є дієслівні, атрибутивні й номінативні конструкції. СП корейської мови прагматично заряджені, що проявляється в їх контекстному вживанні. Стійкі порівняння є засобом емпіричного пізнання дійсності й одночасно її оцінювання в образах-еталонах, вони мають пряме відношення до умов життя носіїв мови, їхньої культури, звичаїв і традицій, адже мова несе в собі відбиток духовної і матеріальної культури народу. Саме менталітет корейського народу, його духовна культура і особливості світосприйняття представлені в мовних одиницях через їхній образний зміст.

Список літератури:

1. Верхоляк В. В., Каплан Т. Ю. Учебник корейского языка. Изд. 2-е, перераб. и дополн. Владивосток : Изд-во Дальневост. ун-та, 2002. Часть 1. 212 с.
2. Лебедева Л. А. Устойчивые сравнения русского языка во фразеологии и фразеографии. Краснодар : Кубанский гос. ун-т, 1999. 192 с.
3. Лебедева Л. А. Устойчивые сравнения русского языка: Краткий тематический словарь. Краснодар : Кубанский гос. ун-т, 2003. 300 с.
4. Огольцев В. М. Словарь устойчивых сравнений русского языка. Москва : АСТ, 2001. 800 с.
5. Огольцев В. М. Устойчивые сравнения в системе русской фразеологии. Москва : УРСС, 2010. 192 с.
6. Тулина Т. А. О способах эксплицитного и имплицитного выражения сравнения в русском языке. *Филологические науки*. 1973. № 1. С. 51–68.
7. 김선정. 살아있는 한국어 관용어. 서울: 랭지플러스, 2007. 256 с.
8. 박영준, 최경봉. 관용어 사전. 서울: 태학사, 1996. 443 с.
9. 이기문. 속담사전. 서울: 양장본, 1981. 724 с.

Semeriako O. V. KOREAN STABLE COMPARISONS AS A MEANS OF EXPRESSING KOREAN PHRASEOLOGICAL PICTURE OF THE WORLD

The article identifies the national and cultural specifics of Korean sustainable comparisons that describe the negative traits of human character and behavior. According to our observations, it is in this precise thematic group of stable comparisons that the national-cultural originality and characteristic features of the phraseological picture of the world are most clearly manifested. The article describes the specific stable comparisons (SC) as a special type of phraseological units of the Korean language. It is expressed both in the universal structure of many languages, and in the emphasized imagery, clarity of the internal form of comparative inversions. Hence, a kind of additional meaning and increased expressiveness of constant comparisons.

Phraseological picture of the world is considered a “naive” picture of the world, because it reflects the knowledge of the world at a level of everyday consciousness. Situations fixed in stable comparisons become stereotypes of human behavior due to the national worldview. The core of this picture of the world consists of units of older origin, often with a lost, blurred (phraseological merging) or transparent (phraseological unity) internal form. We can say that the phraseological picture of the world is the most stable part of the linguistic picture of the world, because it is replenished in the development of society in small increments, and the process of formation of phraseological units is quite long. SCs are an integral part of the general phraseological system of the Korean language and at the same time retain their own figurative and functional specificity, which gives them a special role in the palette of the overall linguistic picture of the world.

Analysis of stable comparisons of the Korean language allowed us to conclude that they are one of the most numerous categories of phraseological units with the same type of structural and semantic properties:

their comparative semantics finds a clear formal expression – the object of comparison is introduced using comparative particles 처럼, 같 (이) and 듯 (이).

The results of the study reveal the features of stable comparisons of the Korean language, thus describing the emotions, mentality and culture of the Korean people. Although idiomatic expressions of the Korean language have been the subject of study by many linguists, stable comparisons, particularly in terms of their emotional and evaluative significance, have not yet been the subject of linguistic analysis. Thus, the topic is relevant and has both theoretical and practical significance.

Key words: *Korean language, linguistic picture of the world, national and cultural specifics, stable comparison, phraseological picture of the world.*